

*Раїса Коломієць,
ORCID iD 0000-0002-1909-8533
методист кабінету навчального
(історико-краєзнавчого) «Освіта Миколаївщини»
Миколаївський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
raisa.kolomiiets@moipro.mk.ua*

СВІТЛАНА ПОЛУХІНА – ФУНДАТОР МУЗЕЙНИЦТВА КРИВООЗЕРЩИНИ

Нині музейні заклади стали центрами не тільки науково-пошукової та освітньо-виховної діяльності, а й мають свої унікальні колекції історичних і культурних предметів музейного значення, що привертають увагу громадськості. У статті висвітлено біографічні дані Світлани Олександрівни Полухіної, історика і краєзнавця, музеєзнавця нашого краю, яка присвятила 25 років свого життя музейній справі, упроваджуючи нові підходи й новаційні методи роботи в музейній діяльності. Особливу увагу приділено принципу організації краєзнавчих експедицій та екскурсійних маршрутів із подальшим збиранням музейних експонатів для вдосконалення експозиції. Уперше розглянуто початкові кроки створення сільського музею в селищі міського типу Криве Озеро в 1991 році відразу ж після проголошення незалежної України та його діяльність упродовж 25 років.

Здійснено спробу привернути увагу до проблем вивчення та збереження історико-культурної спадщини Кривоозерщини і важливості формування музейних зібрань, що популяризують дослідницьку діяльність у сільській місцевості. Проаналізовано шлях і становлення музейного співробітника від упорядника музейних збірників і зібрань до директора історико-краєзнавчого музею селища Криве Озеро.

***Ключові слова:** краєзнавча екскурсія та маршрути; краєзнавча експедиція; музейний експонат; музейництво.*

© Коломієць Р. Ф., 2022

Вступ. Проголошення незалежності України є знаменною подією в житті нашого народу та історичного районного музею в селищі Криве Озеро. Історичний народний музей став ровесником незалежної України, оскільки створювався в рік проголошення незалежності України. І коли в 1991 році виникло питання про створення історико-краєзнавчого музею в Кривому Озері, до відділу культури запросили Світлану Олександрівну Полухіну як відповідальну людину.

Наразі ніхто не робив спроби дослідити життя і діяльність завідувача сільського музею. С. О. Полухіна займалася своєю справою відповідально, розумію-

Фотосвітлини, використані у статті, узято із сімейного архіву С. О. Полухіної, районного історико-краєзнавчого музею та сторінки районної газети «Кривоозерщина» у Facebook

чи, що від її роботи, від умілого збирання оригінальних предметів залежить глибине розкриття історичного розвитку рідного краю. Ініціатор заснування в 1991 році Кривоозерського історико-краєзнавчого музею, вона тривалий час обіймала посаду завідувача цього закладу. Дотепер Світлана Олександрівна не полишає зв'язків із музеєм, є активним учасником музейних та просвітницьких заходів, які проводить закладнині. С. О. Полухіна вміло вивчала специфіку своєї музейної установи, експозицію, а під час навчання завжди поглиблювала загальні знання про роботу музеїв. Ретельну увагу приділяла вивченню матеріалів експозиції, фондової колекції, готувала оглядові та тематичні екскурсії, лекційні заняття. Історико-краєзнавчий музей має низку заходів, що сприяють популяризації музейного зібрання у вигляді лекцій, семінарів, круглих столів, дискусій, тренінгів, майстеркласів, конференцій. Завдяки наполегливій праці Світлани Олександрівни Полухіної в музеї зібрано понад п'ять тисяч музейних предметів: знаряддя праці, предмети побуту різних часів, унікальні колекції монет, фотосвітлини, документи сотень односельчан, які залишили яскравий слід у трудовій діяльності та на полі бою. Її непросту естафету прийняла Лариса Іванівна Паращенко, яка продовжує збирання музейних експонатів та організовує й активно проводить просвітницьку роботу серед односельчан.

Мета статті – висвітлити на прикладі дослідження діяльності засновниці Кривоозерського історико-краєзнавчого музею Світлани Олександрівни Полухіної історію вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної і духовної культури рідного краю як джерел аксіологічних знань.

Завдання: 1. На основі зібраного матеріалу подати відомості про життєвий шлях Світлани Олександрівни Полухіної та розповісти про її діяльність на ниві музейництва. 2. На підставі наявних усних переказів та спогадів систематизувати інформацію про пам'ятку архітектури місце-

вого значення – Кривоозерський районний народний історичний музей.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Серед досліджень, які висвітлюють історичні події на території Південного краю, зокрема на Кривоозерщині, назовемо працю Лідії Гулько «Історія Кривоозерщини. Моя батьківщина у XVIII–XIX століттях». Авторка аналізує документи з фондів Центрального державного історичного архіву України, серед них є матеріали про історію Кривого Озера, які вона зуміла вивчити та ввести до наукового обігу. «Стверджується, що під музейним джерелом слід розуміти сукупність музейних предметів і науково-допоміжних матеріалів, які становлять музейні фонди. Виявлено: пріоритетом музейної науково-дослідницької діяльності є вивчення музейного предмета як артефакту – коду та знака минулого. Зазначається, що в процесі вивчення відбувається виявлення властивостей музейних предметів (колекцій, зібрань) як джерел знань, емоцій, культурних, історичних або природних цінностей. Вивчення музейних предметів має важливе значення для комплектування та обліку музейних фондів, реалізації експозиційної роботи, розвитку науково-дослідницької діяльності музеїв. Дослідження в музеї дозволяють визначити місце всіх складових музейного зібрання в системі профільної наукової дисципліни...» (Сошніков А. О., 2019, с. 40). Ці твердження повністю відповідають діяльності музею у Кривому Озері.

Про історичні події на Кривоозерщині писали у своїх книгах «...А пам'ять священна» і «Між Бугом та Кодимою» С. А. Ганноцький, С. О. Полухіна та В. І. Сікорський. Жителі Кривого Озера, які щиро люблять свій край, по крихтах збирають відомості про минуле населених пунктів Кривоозерщини. Якщо в першій книзі йдеться про воїнів II Світової війни, то в другій книзі висвітлюються події історичного минулого і сьогодення Кривоозерщини. Автори зібрали надзвичайно цікавий матеріал, в основу якого увійшли спогади старожилів навколишніх сіл Кривого Озе-

ра та самого селища. Питання розвитку і життя цього краю здебільшого нині висвітлюються в районній газеті «Кривоозерщина». Хоча Світлана Олександрівна й пішла на заслужений відпочинок, та не полишає своєї справи: збирає унікальні речі з історії рідного краю та робить історичні дописи про своїх односельчан у нарисах і книгах. Продовженням цих двох книжок стала розвідка «Світанок над Кодимою», упорядники змісту якої С. О. Полухіна, Б. І. Ошовський, С. В. Лохаївська. Видання, до якого увійшли короткі історичні нариси, архівні матеріали, факти та перекази про заснування і розвиток Кривого Озера, що й понині зберігаються в запасниках історичного музею Кривоозерщини, було присвячене 250-річному ювілею селища Криве Озеро Миколаївської області (Світанок над Кодимою. Історичні нариси, перекази, 2012).

Виклад основного матеріалу. Невтомна берегиня пам'яті.

С. О. Полухіна – це справжній фундатор музейництва на Кривоозерщині, вдумливий і відповідальний популяризатор унікальних експонатів рідного краю. Їй було запропоновано очолити таку непросту роботу на ниві музейництва Кривоозерщини, але реалізувати цю ідею було непросто. Показали тільки старе приміщення, у якому ще не закінчено ремонт, а експонатів у наявності було надто мало, щоб думати про художнє оформлення музейної експозиції в цілому, тому було визначено як першочергове завдання зібрати оригінальні предмети музейного значення. Цю нелегку роботу і взяла на свої плечі Світлана Олександрівна Полухіна.

Народилася майбутня берегиня пам'яті Кривоозерщини в с. Мильникове Шадрінського району Курганської області 5 вересня 1935 року. У цьому селі пройшло її дитинство та юність. Після школи, у вересні 1954 року вона вступила на навчання до ремісничого училища в м. Кам'янськ-Уральський Свердловської області за спеціальністю «тракторист», яке закінчила з похвальною грамотою. А по завершенню навчання групу направили на освоєння но-

вих земель в Актюбінську область у радгосп «Псковський». Там Світлана Олександрівна працювала два роки. За участь в освоєнні нових земель та за добросовісну працю була нагороджена в листопаді 1956 року медаллю «За освоєння цілинних земель» (від 20 жовтня 1956 року).

Згодом Світлана Олександрівна виявила бажання вступити до Харківського індустріального технікуму профтехосвіти при Раді Міністрів України. Після навчання працювала викладачем спеціальних дисциплін професійно-технічного циклу в Гаврилівському училищі механізації на Херсонщині.

Із 1964 року своє життя Світлана Олександрівна пов'язує з Кривоозерщиною, яка стала її другою батьківщиною. П'ять років працювала в Кривоозерському СПТУ № 38, із 1969 до січня 1991 року – у Кривоозерському райкомі Миколаївської області. Жага до знань змусила продовжити навчання. 1970 року вона закінчила історико-філологічний факультет Уральського педагогічного інституту імені О. С. Пушкіна за спеціальністю «Історія».

За активну участь у русі прихильників миру в 1980 році була нагороджена Почесною грамотою, яку підписав голова Українського республіканського комітету захисту миру Олесь Гончар. Пізніше комітет радянського фонду миру нагородив С. О. Полухіну почесною медаллю. Із початком створення у Кривоозерському районі історичного музею стала активно допомагати в цьому. Роботу підтримали всі – від обласного Фонду культури до колгоспів та організацій районного центру (зі спогадів С. О. Полухіної).

У створенні експозиції Миколаївського обласного краєзнавчого музею активно допомагала Р. Ф. Коломієць, старший науковий співробітник методичного відділу Миколаївського обласного краєзнавчого музею. 9 травня 1991 року був відкритий історико-краєзнавчий музей.

Світлана Олександрівна збрала багато матеріалу і, порадившись, вирішила надрукувати книгу. За підтримки голови

Кривоозерської районної адміністрації П. Г. Бузінського вийшла перша книга «...А пам'ять священна», яка була надрукована в м. Миколаїв у 1996 році. Ще до її друку з цими матеріалами ознайомився Миколаївський письменник Михайло Іванович Божаткін. Матеріали йому сподобались, і він написав вступну статтю до книги під назвою «Сторінки немеркнучого подвигу».

Історичний музей був своєрідним осередком, навколо якого завжди вирувало наукове, освітнє, культурне, громадське життя рідного краю. Чи відбувались у Кривому Озері зустрічі з ветеранами Другої світової війни або зі старожилами селища на історичні теми, чи започатковувалася туристсько-екскурсійна справа на Кривоозерщині, чи проводилися краєзнавчі тематичні виставки, чи розпочиналась організація краєзнавчих історико-етнографічних експедицій – до всіх цих справ долучалася С. О. Полухіна.

Музей як історична спадщина.

За роки Незалежності України музей по праву став осередком культури в районі. Тут проходили різні цікаві заходи, виховні години, екскурсії, зустрічі для відвідувачів із багатьох куточків світу. Музей розмістивсь у старовинному приміщенні, побудованому в XVIII столітті. «Цей будинок був власністю Креймгольца, але доказів тому було мало, за винятком металеві таблички овальної форми, яка була прикріплена на фасаді будинку. На цій табличці вказано рік – 1846 і розміщено напис «Товарищество Саламандра» (товариство було створено в 1846 році в Петербурзі і мало прибуткові будинки в декількох інших містах тодішньої імперії). Символом організації було обрано саламандру – легендарну істоту, подібну невеликому дракону, яка нібито здатна жити у вогняному полум'ї. Тепер будівля має статус пам'ятки архітектури місцевого значення. На її першому поверсі розміщується місцевий краєзнавчий музей, у якому зберігається металева овальна табличка, що раніше прикрашала стіну будівлі. На другому поверсі будинку – адміністративна установа (<https://inlnk.ru/>

gooy1B).

Серед експонатів музею можна побачити урядові нагороди, світлини воїнів, загиблих на фронтах Другої світової війни, військові карти і щоденники, особисті речі солдатів та офіцерів того буремного часу. Книга схвально була прийнята читачами і безкоштовно вручена ветеранам Другої світової війни, рідним колишніх фронтовиків. Її отримали всі школи, бібліотеки району, сільські ради. Цікаво, що в історико-краєзнавчому музеї розміщена експозиція, присвячена Герою Радянського Союзу Василю Полікарповичу Стрельникову, навіть вулиця в Кривому Озері має ім'я В. П. Стрельникова, Героя Радянського Союзу, льотчика-аса винищувальної авіації Військово-Морського Флоту, учасника Другої світової війни. У музеї зберігаються речі ветеранів Другої світової війни: військовий одяг десантника Івана Савовича Чернецького, польова сумка та баклажка Анатолія Григоровича Гораща, кобура Степана Андрійовича Дмуховського, кашкет Дмитра Юхремовича Мельничука, пілотка Дмитра Якимовича Формогея та інші речі, які використовуються під час проведення екскурсій або розповідей про учасників війни.

У музейних залах розміщені не тільки матеріали, що стосуються Другої світової війни. Тут організована повнопрофільна музейна композиція, яка починається від знахідок палеоліту, колекції старожитностей бронзового віку, середньовіччя й аж до сьогодення. Кожна з ланок історії в експозиції музею заповнена, у фондах та виставкових залах зберігається понад 5 тисяч експонатів, кожен із яких вартий того, аби бути побаченим.

У музеї кожен експонат дає можливість доторкнутися до історичної спадщини не тільки розумом, але і серцем. Свідченням є козацькі люльки, кобза, бандура, які знайдені на території селища Криве Озеро. «Одним із напрямів роботи в музеї стало вивчення історії українського козацтва. Це особлива доба української минувшини. Вони оселилися в нашому краї і дали назви деяким нашим селам та балкам, зокрема на-

селений пункт Берізки, який було засновано з 1650 року, зображено на «Спеціальній карті» Гійома де Боплана, що вийшла в світ того ж року, село Бурилове (засновником села був козак Тимофій Бурлака, якого в народі називали «бурило» через його високий зріст) та Секретарка, відома в народі як застава під назвою «секрет», засновані у II половині XVIII ст.» (Між Бугом і Кодимою. Сторінки історії Кривоозерщини, 2006).

Достовірно й те, що те місце, де зупинялися чумаки, донині зветься Веселою балкою, а шлях, який веде з села Курячі Лози до Кривого Озера, – чумацьким. Далі шлях лежав до річки Південний Буг. Наближаючись до парому, чумаки подавали голос і переправлялися через Буг. Від слова «голос» отримало назву й село Голоскове. Проведення в музеї різних заходів є свого роду містком, що єднає нинішні покоління з прийдешніми.

Записи в музейній книзі відгуків зроблено різними людьми і різними мовами. Зберігається в музеї безліч речей, документів, довідок різних часів, фотографії окремого періоду, старовинний одяг, виготовані портрети діячів історії та культури: Богдана Хмельницького, Лесі Українки, Тараса Шевченка. Зберігаються предмети побуту, ткацькі та гончарні вироби. У музеї працює озвучення, є прилад для перегляду кінофільмів, зібрані музичні записи старовинних та сучасних українських пісень. «З нагоди святкування 190-річчя Т. Г. Шевченка в краєзнавчому музеї побувала знімальна група телевізійного каналу «1+1» з Києва, ознайомилась із виставкою, присвяченою Кобзареві, а також із матеріалами перебування Т. Г. Шевченка на Кривоозерщині. Відзнятий матеріал транслювали на телебаченні» (Матеріали районної газети «Кривоозерщина», 2010, № 38 за 15 травня).

Багато матеріалу зібрано з історії краю протягом 1941–1945 років за підтримки редактора районної газети Степана Артемовича Ганноцького. У музеї зберігаються речі ветеранів II Світової війни.

У фондах музею збережено одяг, до-

моткані лляні сорочки, дрібно вишиті мережками, полотняні штани, сардаки, гаптовані пацьорками, та предмети побуту, багато документів, листи і старовинні фотографії уславлених краян. Бойки донині зберегли і проводять етнічно-культурний захід під назвою «Бойківська ватра». Захід проводиться поблизу церкви Різдва Богородиці у Кривому Озері.

У районному музеї проходять виставки, різноманітні за характером, але мета кожної з них – усебічно представити історію, мистецтво та людей нашого краю. Згодом працівники музею розпочали роботу з систематизації матеріалів і створення залу «Бойкосвіт» – про 32 тисячі українців, які в 1951 році навіки розпрощалися зі своїми домівками. Бойків переселили до Кривого Озера з далеких Бескидів, с. Скородного. Переселенцям складно призвичаїтися до степового краю, до посушливого клімату, та треба було жити далі. Більшість переселених українців поселилися в район так званої Калантирки, яка згадується вперше в документах за 1837 рік графа Вітте. Як переказують старожили, назва пішла від назви передових постів, так званих вишок калантирів, на яких чергували степові охоронці і стежили за появою татарської орди та подавали сигнал димом про насування небезпеки. У додатках представлені унікальні зразки бойківського народного одягу, які зберігаються в музеї Кривого Озера.

Висновки. На підставі наявних усних переказів та спогадів розглянуто відомості про пам'ятку архітектури місцевого значення – Кривоозерський районний народний історичний музей.

У статті вдалося висвітлити вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної і духовної культури рідного краю. Акцентовано увагу на навчально-методичному забезпеченні діяльності історико-краєзнавчого музею с. Криве Озеро, яким опікувалася Світлана Олександрівна Полухіна, яка зуміла передати досвід специфіки музейної роботи своїм колегам. Саме вони нині приділяють більше уваги питанням оновлення не тільки змісту, а й

форм роботи, застосуванню інформаційних та інтерактивних технологій. На основі зібраного матеріалу й особистих спогадів Світлани Олександрівни вдалося розкрити відомості про її життєвий шлях, діяльність на ниві музейництва. Вона завжди спілку-

валася з фахівцями музейної роботи, радилася з ними з будь-якого питання, вдумливо описувала історичні події рідного краю, приділяла велику увагу збиранню свідчень очевидців тих чи інших історичних подій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали районної газети «Кривоозерщина», 2010. – № 38 за 15 травня.
2. Між Бугом і Кодимою. Сторінки історії Кривоозерщини. – Харків : «Основа», 2006. – 200 с.
3. Світанок над Кодимою. Історичні нариси, перекази. – Врадіївка: вид.-во Коваленка А. Г. – 2012. – 94 с.
4. Сошніков А. О. Вивчення музейних предметів (колекцій, зібрань) має важливе значення для комплектування / А. О. Сошніков // Основні аспекти вивчення музейного джерела. – Харків, 2019. – С. 40. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.064.04>.

SVITLANA POLUKHINA AS A FOUNDER OF THE MUSEUM IN KRYVE OZERO

Kolomiets Raisa,
educator of the office of the local history
«Education of Mykolaiv region»
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
raisa.kolomiets@moippo.mk.ua

Today, museums have become centers not only for research, development and educational activities. They also have their own unique collections of historical and cultural objects of museum significance to attract the public. The article reflects the autobiographical data of Svetlana Oleksandrivna Polukhina, who is a historian and ethnographer, and a museum expert of the Mykolaiv region. She devoted 25 years of her life to museum work and she introduced new approaches to it. Particular attention is paid to organizing local history expeditions and excursion routes to collect museum exhibits and thus to improve the exposition.

The author examines the first steps of creating a rural museum in the urban-type settlement Kryve Ozero in 1991, immediately after the proclamation of Independence of Ukraine, and its activity for the next 25 years.

The author draws attention to the problems of studying and preserving the historical and cultural heritage of Kryve Ozero. And also the author analyzes the path and museum employee growth from the compiler of museum collections to the director of the local history museum of Kryve Ozero.

Keywords: local history excursion and routes; local history expedition; Museum exhibit; museums.

REFERENCES

1. *Materialy raionnoi hazety «Kryvoozershchyna»*. (2010). [Materials of the district newspaper «Kryvoozershchyna»], 38 za 15 travnia (ukr).
2. *Mizh Buhom i Kodymoiu. Storinky istorii Kryvoozershchyny*. (2006). [Between the Bug and Kodyma. Pages of the history of Kryvyi Rih region]. Kharkiv: «Osнова» (ukr).
3. Soshnikov, A. O. (2019). Vyvchennia muzeinykh predmetiv (kolektsii, zibran) maie vazhlyve znachennia dlia komplektuvannia [Study of museum objects (collections, collections) is important for acquisition]. In *Osnovni aspekty vyvchennia muzeinoho dzherela*, 40. Kharkiv. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.064.04>. (ukr).
4. *Svitanok nad Kodymoiu. Istorychni narysy, perekazy* (2012). [Dawn over Kodyma. Historical essays, legends]. Vradiivka: vyd.-vo Kovalenka A. H. (ukr).

ДОДАТКИ

*Будинок, у якому на першому поверсі розміщено
Кривоозерський історико-краєзнавчий музей*

Старовинний одяг бойків-переселенців (Катерини Жук)

Особливості кольорової гами вишиванок в одязі бойків-переселенців. 2018 р.

Експозиція Кривоозерського історико-краєзнавчого музею. 2015 р.

*Василь Полікарпович Стрельніков,
Герой Радянського Союзу, льотчик-ас*

Експозиція Кривоозерського історико-краєзнавчого музею. 2015 р.